L-UNIVERSITÀ TA' MALTA
IL-FAKULTÀ TAL-ARTI
IL-KORS FIL-QARI TAL-PROVI BIL-MALTI 2017-18

MAL 1030 Ir-Regoli tal-Kitba Maltija fil-Prattika 1

It-Tlieta 30 ta' Mejju 2017
Il-Ħin għall-Qari u n-Noti: 18:00 – 18:05
Il-Ħin tal-Eżami: 18:05 – 20:05

F'dan l-eżami l-istudenti la jistgħu jużaw dizzjunarji u lanqas kotba oħra.

---

*Wieġeb iż-**żewġ** taqsimiet.*

A. Sib l-iżbalji ortografiċi f'dawn it-tliet siltiet, ħożż sing taħthom u kkoreġihom billi tikteb il-kelma sħiħa fil-verżjoni t-tajba bl-aħmar fl-ispazju ta' fuqhom. [90 marka]

Silta 1 **GAZZETTI**

F'erbgħin sena żwieġ, Pawlina qatt ma wriet lil żewġha li hija kienet taf sewwa li, qabel ma żżewweġ lilha, huwa kien jinnamra ma' Susanna. Qatt ma wrietu li kienet taf ukoll li Susanna kienet telqitu għax qalet li marritilha l-volonta u li huwa tant kien ħadha bi kbira li kien għoddu telaq lejn l-Awstralja. U minn naħa tiegħu, Nenu qatt ma wera lil martu Pawlina li huwa kien jaf ... li hija kienet taf. Għalihom it-tnejn Susanna kienet biss il-bejjiegħa tal-gażżetti li kellha ħanut fil-pjazza ħdejn il-venda u li, minnbarra gazzetti, kienet tbigħ kull xorta ta' rivisti, kotba rħas u kull oġġett marbut ma' l-iskola. U baqgħet xebba.

Iżda tul erbgħin sena żwieġ, m'għaddhietx ġurnata waħda li Pawlina ma ħasbitx f'Susanna. Qatt ma setgħet tniżżilha li għall-żewġha Nenu hija kienet biss premju ta' konsolazzjoni. Kif qatt setgħet Pawlinu tinsa lil Susanna, meta ta' kull fil-għodu, żewġha kien jgħaddi għandha jixtri l-gazzetta? Mindu irtira mix-xogħol, Nenu kien ħa drawwa' jqatta' siegħa sħiħa jifli *l-Orizzont* mill-bidu sal-aħħar. Pawlina kienet tnewwillu l-kafè u l-ħobż mixwi, imma Nenu qajla kien jerfa' għajnejh lejha. Bilkemm kien ikun jaf x'inhu jixrob u jiekol. Moħħhu kien ikun f'dik il-misħuta gazzetta. Imma le ... hi kienet taf! Żewġha ma kienx ikun qed jaqra dwar l-istrajk tal-karozzi

tal-linja jew dwar l-aħħar dibattitu fil-parlament. Żewġha jkun qed jara l-għajnejn żoroq ta' Susanna li ftit minuti qabel tkun newwlitlu l-gazzetta. Ikun għadu qed iħoss it-tmellisa misruqa ta' subgħajha meta tatu l-bqija. Mhux ta' b'xejn ġieli kien idum kwarta sħiħa jiċċassa lejn l-istess vers tal-istess paġna.

Meta darba Nenu qalilha li sejjer jixtri żewġ karti tal-*airmail*, biex jikteb lil binhom Johnny li snin qabel kien emigra lejn Toronto, l-għada stess Pawlina ħaffet tmur tixtrilu tliet tużżani sħaħ … biex ma jkollux għalfejn jersaq lejn il-ħanut ta' Susanna bla bżonn. Imma dak l-imgħarraq ta' żewġha kien dejjem jivvinta xi skuża: daqqa lapes HB, daqqa kobba spak, daqqa flixkun linka *Stephens* ... donnha ż-żjara ta' kull filgħodu biex jixtri l-gazzetta ma kienitx tibbastah! U mindu bdiet toħroġ *Ix-Xewka* kien żied żjara oħra flgħaxija, darba fil-ġimgħa.

Xi drabi Pawlina kienet tibża li se trabbi barxa fl-istonku. Ma kinitx tiflaħ tarah jittempra bil-galbu dak il-lapes HB li jkun xtara mingħandha jew tosservah jifraħ b'subgħajh imċappsin bil-linka tagħha. Vendetta waħda biss kien fadlilha. Meta tkun qed tqaxxar il-basal u l-patata, kienet tiftaħ beraħ żewġ paġni tal-*Orizzont* jew tax-*Xewka* u tieħu gost timlihom bil-qxur mimlijin ħamrija jew ġmied. U meta tlesti, araha tgeżwer kollox bl-akbar guffaġni u ssabbathom ġol-landa taż-żibel, waqt li ġo qalbha ttennilha: "Hemm biss postok, ja gazzetta misħuta!" Imma wara t-tqaxxier tal-basal, għajnejha kienu jkunu mimlijjin dmuħ ... u dik ix-*Xewka* kienet l-akbar xewka f'qalbha.

Iżda sa fl-aħħar id-destin ħenn għaliha. Għodwa waħda l-ħanut tal-gazzetti ta' Susanna baqa' magħluq.

"Smajt li sabuha mejta," qaltlu Pawlina waqt li ffissat ħarsitha fuqu.

"Le," weġibha Nenu bla ma qala' għajnejh minn fuq il-kikkra kafè iswed, "Peter ta' Lela qalli li laħqet ċemplet lil Marisa t'oħtha u Dun Lawrenz laħaq għamlilha l-griżma."

"Dażgur ... laħqet qarret kollox, tarax!" xtaqet twieġbu Pawlina. Imma baqgħet b'fommha midbuq. L-aqwa li issa Susanna kienet żelqet minn bejniethom darba għal dejjem. Ma kienx

jimpurtha jekk marritx il-Ġenna jew l-Infern jew il-Limbu. L-aqwa li ma kinitx se tara aktar gazzetti li messew ma' jdejha, u kobob ta' spag, karti tal-*airmail* u lapsijiet HB. Għall-ewwel darba, tul erbgħin sena sħaħ, Pawlina ħassitha trabbi l-ġwienaħ. Ħassitha tixtieq titla' fuq il-bejt tkanta u ddur ċirku tond b'idejha miftuħin. Nenu ma baqax jixtri aktar il-gazzetta għax qal li ma kellux aptit jieħu mixja sal-ħanut ta' Ġulin, fit-tarf l-ieħor tar-raħal. U l-ħanut ta' Susanna baqa' magħluq. Sa fl-aħħar Susanna kienet marret tiffonda, waqt li hi kienet għadha hemm ... tbaqbaq bil-ħajja. Lil Nenu bdiet tnewwillu l-kafè iswed u l-ħobż mixwi bi tbissima ħafifa fuq fommha, u kull filgħodu Nenu beda joħroġ fil-bitħa jilgħab mal-qsari. Tassew li kien aktar jintilef jitkellem mas-sardinel milli magħha, imma talanqas dik il-gazzetta nkejjuża kienet marret għand boxxla xjaten. U hekk għal Pawlina beda żmien ta' paċi mill-oħla.

Iżda jaħasra, dil-paċi kien għomorha qasir! Sewwa sew disa tijiem wara l-mewt ta' Susanna, hekk kif Nenu wasal lura d-dar mill-quddiesa ta' flgħaxija, qal li qed iħoss bħal uġieħ fuq sidru, daħal jirremetti fil-loki, ħassu ħażin u f'leħħa ta' berqa kollox inqaleb ta' taħt fuq ... il-ġirien, it-Tabib Bonanno, Dun Lawrenz! Siegħa wara Nenu kien iebes stendut iħares fil-vojt lejn *Orizzont* bla tmiem.

Pawlina bkiet u tat fuq wiċċha sa ma' Lela u Marija u Filumen kaxkruha lejn il-kċina u ġiegħluha tixrob żewġ kikkri kafè iswed. Imma wara li ġew kefnuh u Dwardu l-kummissjunant qiegħdu ġot-tebut, Pawlina bagħtet lil kulħadd lejn daru għax qalet li trid tqatta' l-lejl waħidha miegħu. Issa għajnejha kienu xxuttaw mid-dmugħ u kif lemħitu kalm u seren, bil-libsa l-irrigata u ż-żarbun ileqq, resqet lejh u xarrbitlu daqqa ta' ħarta b'kemm saħħa kellha.

"Ma flaħtx 'il bogħod minnha hux, ja qaħbu li int!"

Sabbtitlu l-għatu tat-tebut fuq wiċċu u ma ratux aktar.

(Adattata minn *Vespri* ta' Trevor Żahra)

Silta 2 IL-KODIĊI DOGANALI TAL-UNJONI

Nhar il-Ħadd l-1 ta' Mejju se jidħlu fis-seħħ regoli doganali ġodda li se jissimplifikaw il-ħajja għan-negozji li jinnegozjaw fl-Ewropa u se jipproteġu aħjar lill-konsumatur kontra oġġetti llegali u ffalsifikati.

Il-Kodiċi Doganali tal-Unjoni (KDU) il-ġdid jirrappreżenta reviżjoni ewlenijja tal-leġiżlazzjoni doganali tal-UE eżistenti, li tmur lura għan-1992. Huwa pass importanti għall-Unjoni Doganali Ewropeja, il-qafas li jippermetti aktar minn €3 triljun fi fluss ta' oġġetti minn u lejn l-UE kull sena.

Ir-regoli l-ġodda għandhom l-għan li:

- jippermettu li n-negozjanti jiżdoganaw il-proċeduri doganali b'mod aktar sempliċi u malajr, u jwasslu l-oġġetti lill-konsumaturi b'mod aktar rapidu u irħas;
- jipproteġu lill-konsumaturi b'mod aħjar kontra oġġetti illegali jew li ma jirispettawx ir-rekwiżiti ambjentali, tas-saħħa u tas-sigurtà Ewropej;
- itejbu l-ko-operazzjoni bejn l-amministrazjonijiet doganali bl-għajnuna ta' sistemi ġodda tal-informatika.

Pierre Moscovici, il-Kummissarju għall-Affarijiet Ekonomiċi u Finanzjarji, it-Tassazzjoni u d-Dwana, qal: "Unjoni Doganali tal-UE effiċjenti tiffaċilita l-kummerċ filwaqt li ssaħħaħ ir-regoli neċessarji għas-sigurtà u s-sikurezza u d-drittijiet tal-proprjetà intelletwali. Il-Kodiċi Doganali l-ġdid tal-Unjoni jiftaħ il-biebin għal sistemi tal-IT avvanzati ġodda li ser jipprovdu dejta veloċi u ta' kwalita fuq oġġetti li jiġu innegozjati u se jippermettu kordinazzjoni mill-qrib fost l-amministrazzjonijiet tal-Istati Membri tagħna".

Is-sistemi moderni tal-informatika huma essenzjali biex jippermettu li s-sistemi doganali jaħdmu b'mod effiċjenti u jinsabu fil-qalba tar-regoli l-ġodda. Il-KDU l-ġdid ipoġġi fis-seħħ is-sistemi tal-IT li kemm l-amministrazzjonijiet doganali kif ukoll in-negozjanti għandhom bżonn għal żdoganar sempliċi u rapidu tal-proċeduri doganali fil-waqt li jiżgura wkoll li jitwettqu l-verifiki u l-kontrolli kollha neċċessarji. Ir-regoli l-ġodda huma r-riżultat ta' djalogu rigorus u komprensiv li jinvolvi s-sħab kollha.

L-Unjoni Doganali hija unika fid-dinja. Din hija l-pedament tal-Unjoni Ewropea u hija essenzjali għall-funzjonament tajjeb tas-Suq Uniku. Ladarba jiġu żdoganati mid-Dwana fi Stat Membru wieħed, l-oġġetti jistgħu jiċċaqalqu b'mod ħieles fi ħdan l-Unjoni billi li Stati Membri kollha japplikaw l-istess regoli għall-protezzjoni tad-dħul u fil-fruntieri esterni.

It-28 amministrazzjoni doganali tal-UE għandhom jaġixxu daqslikieku kienu entità waħda, filwaqt li jiffaċilitaw il-kummerċ u l-ħarsien tas-saħħa u s-sigurtà taċ-ċittadini kollha tal-UE. Dawn m'humiex kompiti faċli. L-UE hija waħda mill-akbar blokkok kummerċjali fid-dinja. Fl-2015, l-UE kienet responsabbli għal kważi 15% tal-kummerċ dinji f'oġġetti li jiswew €3.5 triljun. Il-ġestjoni ta' dan il-volum ta' kummerċ internazzjonali teħtieġ immaniġġjar ta' miljuni ta' dikjarazzjonijiet doganali kull sena b'mod rapidu u effiċjenti.

Iżda d-dwana qegħda hemm ukoll biex tipproteġi. Hija għandha rwol importanti fil-ġlieda kontra t-terrorismu billi tagħmel kontrolli għat-traffikar illegali tal-armi tan-nhar u l-kummerċ illegali ta' xogħolijiet tal-arti u ta' beni kulturali. Hija tipproteġi lill-konsumaturi kontra oġġetti li huma ta' riskju għas-saħħa u s-sigurtà. Pereżempju, fl-2014, fl-UE ġew ikkonfiskati 454.2 tunnellata droga, 35 miljun oġġett iffalsifikat u 3.2 biljun sigarett.

Kontrolli xierqa jeħtieġu informazzjoni rapida, ta' kwalità ogħlja u aġġornata u koordinazzjoni b'saħħitha bejn l-amministrazzjonijiet doganali ta' l-Istati Membri tagħha.

(Adattata mimm stqarrija għall-istampa fis-sit tal-Unjoni Ewropea, 29.04.2016)

Silta 3	**ĊIKKU**

L-ewwel ħaġa li qabbadni l-maniġer kienet li ninkalja mimli xkora ġellewż, inkisru u ngħażel il-qalba. Armajt mejda fit-taraġ tal-bejt u bdejt inkisser il-ġellewż. Biex infittxu neħilsu bagħtuli tnejn oħra biex jgħinuni. Issa jien il-ġellewż inħobbu wisq, u t-tnejn l-oħra kielu daqsi. Biex tgħaqad, ġew xi sitt tfajliet biex jniżżlu l-kaxxi tal-kartun mir-raff ta' taħt il-bejt, u mlejnielhom il-bwiet, u huma pattewlna biċ-ċikkulata friska friska. X'festa għamilna! Imma ħej meta ġejt biex nagħti x-xogħol lill-maniġer, sabli mal-wiżna nieqsa! U spiċċajt barra.

Ippruvajt xi ċekċikiet oħra, u fl-aħħar spiċċajt it-tarzna. Eh! Ix-xogħol hawnhekk kien iebes. Li kien għalija kont nitlaq, imma kliem ommi kien żonqor. Kelli nibża għall-post. Kif kont imxabbgħa sal-ponta ta' mnieħri, wieħed minn sħabi qal kelma li daħħlitli fellus f'rasi. Insiefer? Dik hi, insiefer! Imma kien hemm intopp kbir. Ma kellix flus għall-passaġġ. Allura aħseb u ġib lil minn jaħseb, qtajtha li naħrab ma' xi vapur. Wara inqas minn ġimgħa ġietni x-xoqqa f'moxtha, għax tlajt bix-xogħol fuq tanker li kien wasal biex jitlaq. Staqsejt meta kellu joħroġ, u dak inhar tellajt miegħi borża galletti u fliexkun ċatt bl-inbid. L-aqwa, ħsibt, sakemm jitlaq minn Malta. Meta rajt li ħadd ma kien ħsiebu fija, dħalt inkiss inkiss u nagħlaqt fiċ-*chain locker*. Ma kien rani ħadd. Domt ħafna nistenna, imma wara xi sitt siegħat ħassejt il-pjanċi jitriegħdu. Il-magni kienu bdew jaħdmu. M'hux wisq wara smajt is-sireni tal-laneċ ta' l-irmonk,

tlieta l-bogħod u waħda taħti sewwa, iwieġbu lil xulxin. Bdejna niċċaqilqu, u wara xi kwarta ħassejt dbandila ħafifa. Konna barra l-port. Gerrimt galletta u niżżilt bela' nbid, u bdejt naħseb fejn konna se niefqu l-ewwel, jekk hux Ġibiltà, jew Tripli, jew Sqallija. Marret għajni bija.

Meta stembaħt ma kien dieħel ebda dawl mix-xquq tal-bieb, u ntbaħt li l-vapur ma kienx qiegħed jiċċaqlaq u li l-magni kienu mitfija. Milli jidher kont irqadt fit-tul sewwa. Meta stennejt żmien twil u ma smajt ebda ħoss, bexxaqt il-bieb u xrift barra. Dlam ċappa. Ħriġt qisni ġurdien u ttawwalt għall-barra. Konna marbutin fuq il-bagi f'port sabiħ, u fil-bogħod ilmaħt id-dwal tal-karozzi. Ikolli ngħid Tuneż, ħsibt. Inkiss inkiss iddendilt sal-ħabel oħxon tal-pruwa, ħfintu tajjeb b'idejja t-tnejn, u bdejt nieżel miegħu lejn il-baga, imbeżża' għal mewt li ma naqax, għax avolja naf ngħowm tajjeb waqgħa minn dak l-għoli mhix ċajt. Infxilt ftit meta wasalt ħdejn il-pjanċa tonda li jwaħlu biex jilqaw l-ġrieden. Imma għaddejtha bis-sliema u ftit wara wasalt fuq il-baga. Inżajt kollox u rbatt ħwejġi sorra fuq rasi biċ-ċintorin, u nżilt ħelu fil-baħar qisu żejt. Bdejt naqdef bil-għaqal biex ma nagħmilx ħsejjes u biex ma nxarrabx il-ħwejjeġ. Kien hemm ġibda twila għax-xatt, imma fl-aħħar ħassejt il-qieħ u tlajt taħt ħajt għoli. Ilbist u tlajt għat-triq.

Tgħid fejn kont? Nistaqsi lil xi ħadd? Imma lil min? Għax ħlief kopji ta' namrati mħabblin f'xulxin ma rajtx, u xi kultant xi karozza għaddejja mtajjra. Imma fl-aħħar nara riesaq wieħed b'żewġ t'iġwielaq. Xi Tork tal-ħabb għażiż, għedt f'qalbi. Mela Tuneż, jew Tripli. Imma x'baqa' fija meta dal-proxxmu beda jgħajjat bil-karawett, u minn leħnu għaraftu. Kien Wistin Karfusu. Għajjatlu – "Wistin! Hawn x'int tagħmel?"

"Xi tridni nagħmel? M'intix tarani?"

"Ma kontx naf li sifirt," għidtlu.

Ma fehemnix. "Sifirt?"

"Mhux bilfors sifirt jekk qiegħed hawn!"

"Ġej bid-dgħajsa, Ċikku?" qalli "M'għandix aptitek."

"Le, Wist, miniex niċċajta. Hrabt minn Malta ma' dak il-vapur". Baqa' jħares lejja. "Għidli ħaġa, Wistin, hawn fejn aħna?"

"Beda jrodd is-slaleb. U dak il-ħin għaddiet xalata, biż-żagħżagħ iħabbtu u jwerżqu. U kliemhom kien bil-Malti. Harist sewwa madwari. Konna Birżebbuġa."

It-tarzna ma rġajtx mort. Imma b'xorti tajba smajt li l-kappillan ta' Hal Maqtugħ kien jenħtieġ sagristan, u mort miegħu. Ma kienx xogħol ta' tbatija. Tfarfira, kinsa, tibdil ta' xemgħa, u suq għax sebaħ. Darba, b'danakollu, instramt, għax il-kappillan qabbadni ngħid ir-rużarju fuq il-mikrofonu, u jien il-litanija ma nafiex. Tlabt lil wieħed xiħ, dejjem iżebbeċ ħdejn in-niċċa ta' Santa Tereża biex jgħallimieli. U meta sar il-ħin bdejt. Sal-*Kirjelejson* u *Santa Marija* mexxejt, imma hemm infxilt. Allura ġieni ħsieb, hekk, bħal f'leħħa ta' berqa, biex nibda nsemmi l-ismijiet u l-laqmijiet tan-nies tar-raħal tagħna. U ħadd ma ntebaħ, għandu jkun, għax baqgħu iwieġbu *Araprinobes*. U jien bdejt ingedwed biex ma niftiehemx ċar. Bdejt ngħid: "Rożi l-Mistka; Torri sa Bormla; Ġomu ta' Sawra; Federik tal-Farka; Ġanni ta' Leli; u Stella ta' Ċettina ... u balleċ, meta għidt Salvu tal-Moru kullħadd għamel salib fuq moħħu."

Il-kappillan ħasilni waħda bil-kif, kien se jkeċċini, imma dak inhar inzerta kien miet wieħed li kellu r-razzett f'xifer l-irdum, u ħaduh fil-kapella tal-Madliena biex fil-għodu jġibuh fil-parroċċa għall-quddiesa. Dun Pawl qalli biex immur nagħmel il-lejl għassa miegħu. Hadt kisra ħobż biż-żejt u qatra inbid u mort. Hemm ġibda ġmielha mir-raħal.

(Adattata minn *Ċekċik* ta' Kilin)